

ESZTERHÁZY KÁROLY EGYETEM

Neveléstudományi Doktori Iskola

Eszterházy Károly Egyetem

Neveléstudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetősége:
Prof. Dr. Pukánszky Béla, DSc,
egyetemi tanár, a doktori iskola vezetője
Prof. Dr. Bárdos Jenő, DSc,
Professor Emeritus, programigazgató

Gortva János

**A pásztói polgári fiúiskola regionális
szerepének vizsgálata 1895 és 1920 között**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető: Kovácsné dr. habil. Nagy Emese
egyetemi docens

Bevezetés

Kutatási témám interdiszciplináris jellegű. Egy település történetének kutatása közben számtalan résztémát kell vizsgálni, s ezek során egyik vagy másik téma könnyen válhat a kutatás fő irányává is, kutatásom során is ez történt. Pásztó dualizmus kori társadalomtörténetének kutatása közben vált számomra központi kérdéssé a pásztói iskoláztatás, azon belül is egy konkrét intézmény történetének kutatása. A forrásokat feltárva lassan kikristályosodott, hogy egyetlen tudományterület módszereivel és szemléletmódjával nem lesz megközelíthető a kérdés, a minél teljesebb eredmények feltárása szükségessé teszi, hogy több szempontból, több diszciplína eszközeit felhasználva vizsgálódjak.

A kutatás alapvetően neveléstörténeti jellegű, primer forrásokon nyugvó, így a klasszikus történelemtudományi eszköztár használatát kívánta meg. A levéltári forrásanyag feltárása, a forráselemzés módszerei mindenképpen a történelemtudományi gondolkodásmódot igényelték, ugyanakkor a dolgozat szűkebb témája egy intézmény,

egy iskola története, tehát egyértelműen a neveléstudomány területéhez kapcsolódó dolgozatról van szó. A dolgozatban rámutattam arra, hogy miként és mennyiben neveléstörténeti és mennyiben szociológiai jellegű munkáról van szó, ezért itt ennek részletezésétől eltekintek. Azt azonban le kell szögezni, hogy a munka interdiszciplináris jellege mellett vitathatatlanul átszövi az egészet a neveléstudományi nézőpont, nem csupán történeti kontextusban. Több ponton ugyanis olyan általános elvek tűnnek fel, amelyek egy intézmény sikerességének, működési feltételeinek napjainkban is vizsgálható kereteit mutatják meg. Részben ez adja a téma aktualitását.

A témaválasztás indoklása és aktualitása

A közoktatásban is aktívan dolgozó pedagógusként naponta találkozom azzal a kérdéskörrel, hogy mennyire hatékony az iskola és az oktatási rendszer, illetve mik azok a külső és belső tényezők, amelyek alapvető hatást gyakorolnak az intézményre, befolyásolják annak sikerességét. Mindezek mellett pedig természetesen azzal is foglalkozni kell, hogy miként hat az iskola a szűkebb és tágabb környezetére. Ez indította el a gondolkodásomat abba az irányba, hogy történelmi kontextusban is érdemes lehet vizsgálni ezeket a hatásrendszereket. Pásztó helytörténetének kutatójaként így ragadta meg a figyelmemet a helyi polgári fiúiskola, illetve annak hatásai a település és a szűkebben vett régió életére. Mindezt vizsgálva jöttem rá arra, hogy az intézmény történetének forrásanyaga nagyrészt feldolgozatlan, illetve arra, hogy ez a nézőpont nem, vagy alig jelenik meg az iskolatörténet-írás repertoárjában, így mindenképpen érdemes vele foglalkozni. Dolgozatom elkészítéséhez tehát kettős célt tűztem magam elé. Egyrészt célom volt a rendelkezésre álló forrásanyag feltárása és feldolgozása,

másrészt pedig az, hogy felhívjam a figyelmet egy eddig kevésbé kutatott, kevésbé dokumentált nézőpont vizsgálatának lehetőségeire. Természetesen tudva azt, hogy egy doktori értekezés lehetőségei terjedelemben és időben is korlátozottak, így mindenképpen fókuszálni kell egyes problémákra, s gyakorlatilag lehetetlen egy minden részletre, így például az egyéni életpályákra is kiterjedő kutatás végzése.

Első lépésként ki kellett jelölni a kutatás időbeli határait, amelynek a kezdőpontja adott volt, hiszen az iskola alapítása és első tanéve automatikusan kijelölte a kezdőpontot, a végpontot azonban már kutatóként kellett kijelölnöm. Döntésem azért esett az 1919/1920-as tanévre, mert 1920. június 4-e, a trianoni békeszerződés aláírásának napja egy olyan dátum, ami az egész ország életét és jövőjét alapvetően formálta át, így a következő tanévben már jelentősen megváltozott az iskolát körülvevő közeg, tehát értelemszerűen a hatásrendszer is.

A dolgozat felépítése, céljai

A dolgozat három nagy, szándékaim szerint szorosan összekapcsolódó logikai egységből épül fel. Az első egység egy általános pedagógiatörténeti áttekintés a polgári iskoláról mint iskolatípusról, illetve az ehhez kapcsolódó vitákról. Ez a rész feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az iskolatípus céljait, lehetőségeit és korlátait megérthessük, így készítve elő a konkrét intézmény szerepére vonatkozó kutatásokat.

A második egység egy rövid áttekintés Pásztó (oktatás)történetéről, illetve a település régióban betöltött szerepéről, hiszen a konkrét intézmény szerepének megértése elképzelhetetlen anélkül, hogy megismerjük azt a környezetet, amelyben működnie kellett. Az ugyanis már a kutatás kezdetén is egyértelmű volt, hogy az iskola és környezete szoros kölcsönhatásban van egymással, így egyik vizsgálata sem vezethet eredményre, ha nem ismerjük legalább alapjaiban a másikat.

A dolgozat harmadik egysége – egyben a lényege és leghosszabb része – az iskola regionális szerepének vizsgálata és a tanulói adatok elemzése lett. A dolgozat

elkészítését megalapozó kutatás során vált világossá az, hogy a vizsgálandó forrásanyag fizikailag rendkívül rossz állapotban van, ami az adatok megsemmisülésével is fenyeget, ráadásul a rendelkezésre álló kútfők sok esetben pontatlanok. Így az eredeti tervek mellett a dolgozat egyik céljává vált a forrásmentés, egy, a további kutatások alapjául szolgáló, a lehetséges források alapján pontosított tanulói adattár létrehozása is. Ez viszont részben szűkítette a témát, mert a pontos tanulói eredmények, az osztályzatok vizsgálata végül kimaradt a dolgozatból, ez egy további kutatás tárgya lehet csupán. Fontosabbá vált a tanulói adattár minél több forrásból történő pontosítása és közölhető formában annak megőrzése.

A felvetett kérdések, forrásanyag

A kutatás kezdetén az iskola szerepével kapcsolatban a következő kérdéseket fogalmaztam meg, ezek vizsgálatára törekedtem:

- 1) Hatott-e az iskola a település egészére, s ha igen, hogyan?
- 2) Volt-e kapcsolat az iskola vezetése és a település vezetői, valamint a szülők között?
- 3) Az iskola rendezvényein, ünnepein, versenyein jelentek-e meg vendégek?
- 4) Az iskola tekintetében beszélünk-e olyan kohéziós erőről, mely összekovácsolja a lakosságot?
- 5) Az iskola lehetőségei: infrastrukturális szempontból mennyire és kik számára volt elérhető, megközelíthető?
- 6) Mi az adott korban egy polgári iskola célja és feladata:
 - A társadalmi helyzet, a társadalmi státusz mennyire tette elérhetővé, avagy éppen elérhetlenné az adott iskolát.

- A tantervek és a jogszabályi környezet vizsgálata.
- Az iskola hogyan viszonyul az oktatási rendszer egészéhez, milyen jövőképet és pályát kíván nyújtani a tanulóinak?

7) Az intézmény vizsgálata:

- népszerűség,
- jelentősége az adott településen, illetve tágabb környezetében,
- a tanulók továbbhaladása,
- a tanulók társadalmi státusza, így az iskola célcsoportja,
- mennyiben éri el azokat a célokat, amelyeket az oktatás irányítói kijelölnek számára.

Ezen kérdések egy részét a szakirodalom segítségével lehetett és kellett megválaszolni, segítségül hívva a korabeli pedagógiai szaksajtót és a jogszabályokat is. Más részüket kifejezetten az iskola felvételi naplójának, anyakönyveinek és a helyi sajtó termékeinek a vizsgálatával lehetett megválaszolni.

A kutatás módszerei

A dolgozat egyes részei a szakirodalom feldolgozásával, a szakirodalom értelmezésével készültek, mindezt természetesen a dolgozat céljaival összefüggésben vizsgálva. A munka elkészítésének alapjául szolgáló kutatás egyik legalapvetőbb módszere a klasszikus forráskritika volt, ilyen módon történt például a helyi sajtó és az iskolai értesítők tartalmának szövegszerű elemzése. A felvételi naplók és az anyakönyvek feldolgozása, a statisztikai vizsgálatok az IBM SPSS Statistics 24 program segítségével történtek, de az adatok pontatlansága miatt itt is szükség volt a klasszikus forráskritikai módszerekre és az adatok pontosítására, erről a dolgozatban részletesen is szólok.

A dolgozatban megjelenő diagramok az Excel táblázatkezelő program segítségével, míg a térképek az ArcGis térinformatikai szoftvercsomag segítségével készültek. A térképek technikai kivitelezésében nyújtott segítségét ezúton is köszönöm egykori kedves tanítványomnak, Pintér István Zoltánnak.

A dolgozat néhány táblázata ugyan némileg hosszabb a kívánatosnál, de a munka képének egységessége megkívánta azt, hogy az egyes fejezetek mind logikai rendben, mind külső megjelenésben azonos felépítésűek legyenek. Így tehát ez éppúgy tudatos szerzői döntés volt, mint az, hogy helyenként hosszúnak tűnő szó szerinti idézetek szerepelnek a törzsszövegben. Ezek azonban véleményem szerint minden esetben szükségesek ahhoz, hogy megfelelően alátámasszák az elemzést, ezért nem kerülhettek mellékletbe, illetve nem maradhattak ki a dolgozatból.

A dolgozat tudományos eredményei

Amint arra már a témaválasztás indoklásánál is rámutattam, a dolgozattal szándékom szerint egy kevésbé tárgyalt, de fontos nézőpontra kívánom felhívni a figyelmet. Általánosságban is fontosnak tartom, hogy a sokat vitatott iskolatípus, a polgári iskola történetének és az oktatási rendszerünk fejlődésében elfoglalt helyének meghatározásával kapcsolatban néhány szempontot és elemzési lehetőséget felvet a dolgozat.

Mindenképpen fontos eredménynek tartom, hogy a konkrét iskola esetében vizsgáltam a regionális szerepet és a helyi közösség életében elfoglalt helyet is, s egyértelműen meghatározom azt a célcsoportot, akiket az iskola vonzani tudott. Ezek az eredmények világosan megjelennek a dolgozat megfelelő fejezeteiben.

Önmagában is értékes és fontos a dolgozat függelékében megjelenő adattár, amely a vizsgált korszakban az iskolába járó rendes tanulók adatait tartalmazza, a primer forrásokon alapulva, de többértű forráskritikával pontosítva azokat. Mindez további kutatások és elemzések alapja lehet, ráadásul a rossz

állapotban lévő eredeti forrásanyag adatainak megőrzésén túl azt is lehetővé teszi, hogy azok állagát megóvják, hiszen az adattár használata sok esetben elkerülhetővé teszi az eredeti források felhasználását.

További kutatási irányok, lehetőségek

A dolgozat elkészítéséhez néhány részkérdésre kellett fókuszálni, de számos további kutatási lehetőséget is tartogat a téma. Egyrészt fontos lenne az iskola létezésének teljes időszakára vonatkozóan elvégezni az elemzéseket, azaz 1948-ig bővíteni az időhatárt. Másrészt a most tudatosan kihagyott érdemjegyek, részletes tanulói eredmények vizsgálata is hasznos lehet. Ezzel összefüggésben vizsgálni lehet a tankönyvek részletes tartalmát és a feldolgozás során használt módszereket egyaránt.

Érdekes és a neveléstörténet szempontjából hasznos lenne a megyében található másik polgári fiúiskola, a hatvani intézmény szerepének hasonló szempontú vizsgálata, így megyei szinten is összevethető adatok felmutatása. Ez utóbbit ugyanakkor megnehezíti, hogy a hatvani polgári fiúiskola iratanyaga nem fellelhető a levéltárban, így az is további kutatásokat igényel, hogy ennek sorsát feltárjuk. Kérdéses, hogy az anyag megsemmisült, vagy valahol még fellelhető-e.

A jelölt publikációs listája

A teljes lista elérhető:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10043686&view=simpleList>

1. Gortva János

A pásztói Alapítványi Margit Kórház megalapítása

HONISMERET 1 pp. 54-57. , 4 p. (2019)

2. Gortva János

A szövegértési és matematikai kompetenciák fejlesztési lehetőségei a forrásközpontú történelemtanításban

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK: TANÍTÓK ÉS TANÁROK SZÁMÁRA 2012- 4 pp. 31-44. , 14 p. (2017)

3. Gortva János

A kompetenciafejlesztés lehetőségei a történelemoktatásban, különös tekintettel a helytörténet tanítására

MAGISZTER: A ROMÁNIAI MAGYAR PEDAGÓGUSOK SZÖVETSÉGÉNEK SZAKMAI-MÓDSZERTANI FOLYÓIRATA : 1 pp. 30-35. , 6 p. (2017)

Független idéző: 1, Függő idéző: 0, Nem vizsgált idéző:
0, Összes idéző: 1

4. Gortva János

A politikus plébános – Hován József tevékenysége
Pásztón

In: Mizera, Tamás; Nagy, Andor (szerk.) Egyház és
társadalom : Válogatott tanulmányok a 2016. november
17-én az egri Eszterházy Károly Egyetemen rendezett
Egyház és társadalom konferencia előadásából

Eger, Magyarország : EKE Líceum Kiadó, (2017) pp.
41-51. , 11 p.

Független idéző: 1, Függő idéző: 0, Nem vizsgált idéző:
0, Összes idéző: 1

5. Gortva János

Egy egri kanonok végrendelete a XX. század elejéről

In: Csesznokné, Kukucska Katalin; Gortva János;
Mészáros, Ádám; Mizera, Tamás; Nemes, Lajos - Nemes,
Lajos (szerk.) Tanulmányok Heves és Nógrád megye
történetéből

Eger, Magyarország : Lakóhelyünk Történelmi
Honismereti Egyesület, Heves Megyei Honismereti
Egyesület, (2017) pp. 22-46. , 25 p.

6. Gortva János

Az állami anyakönyvezés bevezetése, viták a polgári házasság intézménye körül Pásztó példáján keresztül

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 2.
pp. 8-43. , 36 p. (2016)

7. Gortva János

A helytörténeti kutatás és az online gyűjtemények helye és szerepe a történelemoktatásban Pásztó példáján keresztül

MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK: TANÍTÓK ÉS
TANÁROK SZÁMÁRA 2012- 2 pp. 32-38. , 7 p. (2016)

8. Gortva János

A városi funkciók vizsgálata Pásztó nagyközség esetében

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT I.
pp. 16-30. , 15 p. (2016)

9. Gortva János

Háromszáz éve kezdték meg a pásztói cisztercita rezidencia építését

HONISMERET 1 pp. 3-5. , 3 p. (2016)

10. Gortva János

Mindennapok Pásztón az I. világháború árnyékában

In: Bajesi, Ildikó; Barna, Béla; Bóna, László; Cserhádi, Katalin; Gál, Máté; Gali, Máté; Gortva János; Gyombolai, Gyula; Hadobás, Eszter; Kis, Csaba; Kovács-Veres, Tamás Gergely; Mészáros, Ádám; Nagy, Zoltán József; Rakita, Eszter; Szabóné, Sinka Szilvia; Wencz, Balázs - Rakita, Eszter (szerk.) Konferenciák, műhelybeszélgetések X. : PHD-HALLGATÓK III. KONFERENCIÁJA 2014. MÁJUS 16.

Eger, Magyarország : Líceum Kiadó, (2015) pp. 125-141., 17 p.

11. Gortva János

70 éve kezdte meg pásztori szolgálatát a tudós szerzetes,
Rajeczky Benjamin

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 2
pp. 54-56. , 3 p. (2015)

12. Gortva János

Az állami polgári fiúiskola alapítása és működésének kezdeti időszaka Pásztón

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 1.
pp. 29-39. , 11 p. (2015)

Független idéző: 2, Független idéző: 1, Nem vizsgált idéző:
0, Összes idéző: 3

13. Bányászi, Manuéla ; Dani, Gabriella ; Nemes,
Lajos ; Gortva János ; Kiss, Kitti ; Mészáros, Ádám
; Nemes, Balázs ; Sellyei, Diana ; Nemes, Lajos
(szerk.) ; Bányászi, Manuéla (Gyűjtötte) et al.

Aldebrő község anyakönyvei: 1743-1923 (2014)

CD-ROM, Kiadó: Aldebrő Község Önkormányzata,
ISBN szám: 978-615-5185-06-9, Forrásközlés,

Független idéző: 0, Független idéző: 1, Nem vizsgált idéző:
0, Összes idéző: 1

14. Gortva János

Egy iskola születése: 120 éve engedélyezték a polgári
fiúiskola létrehozását Pásztón

PÁSZTÓI HÍRLAP XXV. évf. : 8. pp. 12-12. , 1 p.
(2014)

15. Gortva János

Bevonulás, hadikölcsön és jótékonyág Pásztón az első világháború időszakában

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 1.
pp. 3-16. , 14 p. (2014)

Független idéző: 3, Független idéző: 0, Nem vizsgált idéző:
0, Összes idéző: 3

16. Gortva János

Képzletbeli filmvetítés Szécsény városában

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 1.
pp. 43-44. , 2 p. (2014)

17. Gortva János

Képeslapok és fotók a 20. századi Egerről

LAKÓHELYÜNK HONISMERETI FOLYÓIRAT 1.
pp. 41-42. , 2 p. (2014)

18. Gortva János

A hagyatéki iratok társadalomtörténeti adalékai
Rendek András hagyatéki összeírása alapján

HEVESI HONISMERET 12 pp. 21-29. , 9 p. (2013)